

СМИСЪЛЪТЪ НА ЖИВОТА

„Усилието въ достигане на
съвършенство дава истинско
благо на човѣка“.

(ПРЪВОДЪ)

СМИСЪЛЪТЪ НА ЖИВОТА

„Усилието въ достигане на
съвършенство дава истинско
благо на човѣка“.

(ПРЪВОДЪ)

СМИСЪЛЪТ НА ЖИВОТА

СМИСЪЛЪТ НА ЖИВОТА

Смисълът на живота

Проблемата за смисъла на живота е най-важната отъ свѣтовнитѣ проблеми. Нека видимъ, какъ тя би могла да бжде разрѣшена съ малко думи: смѣтаме, че за намиране истината нѣма нужда отъ много говорене.

Природата ни доказва, че въ вселената всичко е нагласено обмислено; че сжществуватъ неизмѣнни закони, които само единъ възвишенъ умъ е могълъ да създаде. Ако изучимъ звѣздния миръ, ние ще бждемъ поразени отъ хармонията, която царува между хилядитѣ планети, грамаднитѣ тѣла на които се въртятъ въ необятното пространство. Тия слънца, звѣзди, планети се раждатъ, блѣстятъ, угасватъ, умиратъ, за да се възродятъ, да заблѣстятъ изново, послѣ пакъ да угаснатъ въ течение на вѣковетѣ, всѣки отъ които съставя само мигъ отъ вѣчността. Ако разгледаме внимателно нашата земя и цѣлата жизнена сила, що тя завърта вихрено съ себе въ пространството, ще видимъ сжщия редъ, сжщата точностъ. Ние чувствуваме, че нѣкоя могща ржка направлява цѣлата вселена къмъ една опрѣдѣлена цѣль. Тази цѣль е усъвършенствуването. А законътъ, който води вселената къмъ тази цѣль, е законътъ на развитието.

Ако законът на теготението ни дава да разберем силата, която крѣпи свѣтоветъ въ пространството, законът на развитието пъкъ ще ни спомогне да схванемъ смисъла на живота и ще ни освѣтли съ една сбита и силна логика проблемата на битието.

Въ началото, нашата земя, безспирно разтрѣсвана отъ катаклизми (потопи), причинявани отъ нейното втвърдяване, е била ненаселена, или, по-добрѣ казано, негодна за живѣне. Съ течение на врѣмето — а този периодъ обхваща хиляди вѣкове — изстудяването на земния пластъ е позволило поява на живота въ най-зачатъчния му видъ. Отъ първака животно до човѣка развитието е вървѣло бавно — едни вѣкове сж наслѣдвали други, и нашето кълбо, като е извършвало своя хармониченъ пжтъ около слънцето, е било неволень зритель на промѣната, наложена му отъ една върховна воля.

Човѣкътъ прѣдставя ли послѣдна фаза отъ развитието на сщществата върху физическата сфера? Всичко ни кара да вѣрваме, че не. Колкото съвършена, дори чудесна и да ни се вижда човѣшката машина, тя съвсѣмъ не е достигнала своята апогеа. Нашитѣ сѣтива, нагодени за сегашнитѣ ни нужди, подлежатъ на усъвършенствуване: ние не виждаме всичко, не чуваме всичко, не усъщаваме всичко. Ултравioletовата краска е неуловима за нашия зракъ, трептенията на твърдѣ нѣжнитѣ звуци не достигатъ до нашия слуховъ органъ. Всичко ни кара да вѣрваме, че човѣчеството, което ще ни наслѣди, ще има по-изтънчени сѣтива и —

кой знае — може-би и нови, както твърдят нѣкои съзерцаващи философи.

Развитието — тѣй, както го виждаме — става едноврѣменно въ двѣ различни сфери: материална и морална. Въ началото дивакътъ е стоялъ много близо до животнитѣ, живѣялъ като скотъ, воденъ отъ своитѣ груби инстинкти. Малко-помалко той се е мжчилъ да изтънчи материалния си животъ и, като е почувствувалъ, че въ него, вънъ отъ човѣка-животно, има нѣщо друго, съ развитието на своя разумъ издигналъ душата си къмъ всичко, що е добро, прѣкрасно и велико — къмъ ония възвишени области, дѣто царуватъ най-чисти добродѣтели.

Туй развитие на човѣка е било логична и разумна послѣдица отъ развитието и на животнитѣ и растенията. Звѣроветѣ сѣ повече и повече изчезватъ отъ лицето на земята; инстинктътъ у дивитѣ животни, укротени отъ човѣка, се е развилъ и е сторилъ мѣсто, речи, на истински интелектъ. Дивитѣ растения — и тѣ прѣтърпѣха влиянието на човѣка; благодарение на единъ постояненъ разуменъ подборъ и грижливо отгледване, тѣ играятъ днесъ една важна роль въ живота на човѣчеството.

Човѣкъ е частица отъ Бога, Който отъ абсолютенъ (самовластенъ) се е проявилъ въ вселената, за да довърши величавото Свое дѣло — Богъ се е въплѣтилъ въ личността. А единъ добъръ Богъ е могълъ да създаде само добри твари. И наистина, всѣки човѣкъ при първата си поява на земята е получилъ съ новата душа присжщи Нему дарове и заедно съ тѣхъ — ползуването отъ една сво-

бодна воля и способността да бжде ржково-
день и поддържанъ отъ своето Его, отъ своето
лично Азъ, говоряще чрѣзъ гласа на съвѣстѣта.

Безъ свободна воля човѣкъ би билъ ма-
шина; съ нея той става сжщество, годно да
развие въ себе всички добродѣтели, що при-
тежава въ зародишъ, и да направи да блѣсне
най-ярко божествената искра, която се таи въ
неговата душа. Свободната воля позволява
на човѣка да нареди той живота си, както го
разбира; тя оставя нему самъ да избира пж-
тецитѣ, които могатъ го заве въ потрѣбното
врѣме къмъ цѣльта, опрѣдѣлена отъ Бога.

Богъ, казахме, е създалъ човѣка добъръ,
но той му е поставилъ извѣстна задача — да
достигне онова съвършенство, което Творе-
цътъ трѣбва да използува и което неизбѣжно,
като крайна награда, трѣбва да намѣри вѣчно
единение съ Него. Ала тази свобода, като
всѣка злѣ разбрана свобода, неизбѣжно се
изроди въ слободия, и тази послѣдната даде
мѣсто на порока и на разюзданитѣ страсти:
човѣкътъ, като злоупотрѣби съ своята сво-
бода, създаде злото, което именно е източ-
никъ на всички страдания.

Въ дѣйствителность, въ свѣта сжществува
само доброто; злото е единъ условенъ из-
разъ, който служи да обясни степенъта на на-
маление доброто — тъкмо тѣй, както студътъ
служи да обясни степенъта на намаление то-
плорода, понеже за науката само топлината
сжществува. При туй, тази мѣрка за ослаб-
ване на топлината и намаление на доброто е
съвсѣмъ относителна; тя се мѣни за студа

спроти мѣстноститѣ и атмосферата, а за злото — споредъ степенъта на развитието или просвѣтата на сщществата.

Но нека направимъ по-близко сравнение между злото и студа.

Да вземемъ единъ дивакъ, навикналъ да убива човѣка, както ние убиваме птиче: туй е обичай въ неговото племе и никой отъ неговитѣ ближни не намира нѣщо лошо въ тая работа; обаче въ очитѣ на цивилизованъ човѣкъ клането е едно истинско прѣстжпление. Ще рече, туй е въпросъ на цивилизация или на извѣстна степенъ развитие. Да вземемъ единъ мюсюлманинъ: той пѣкъ счита твърдѣ редно — нѣщо повече, дори неговата религия му позволява — да има неограниченъ брой жени; обаче въ очитѣ на християнина онзи, който живува съ много жени, е разбратникъ — изгубено сщщество. Злото и тукъ е условна работа.

Да видимъ сега какво става около насъ. Да вземемъ единъ човѣкъ, който е извършилъ убийство, другъ, който е открадналъ, трети, който пиянствува, и единъ добъръ човѣкъ. Добриятъ човѣкъ, естествено, намира, че другитѣ трима вършатъ зло. Напротивъ, пияницата не вижда никаква злина въ дѣянието, което го унизява, но той бичува оня, който краде, и оня, който убива. Крадецътъ счита за твърдѣ редно да присвои имота на друго, но се смѣта за по-горенъ отъ оня нехранимайко, който е убилъ ближния си. Пѣкъ тоя послѣдниятъ, отъ своя страна, обладанъ отъ желание за мѣсть, си въобразява, че дѣйствува

тъкмо въ кръга на своитѣ права. Въ третѣ тия случая злото може да схване или да опрѣдѣли само оня, чиято степенъ на развитие стои непосредно надъ развитието на виновнитѣ.

Относителността сжществува и за студа. На обитателя на полярнитѣ страни, който живѣе при 30 или 40° студъ, зимната температура на нашитѣ Алпи, която ни се вижда извънредно студена, би се сторила гореща. Въ мѣстности при 0° ние усѣщаме студъ, ала когато се поразходимъ при 15° студъ и влѣземъ въ стая, дѣто студътъ е 0°, усѣщаме, че тамъ е много топло.

Прочее, нека отбѣлѣжимъ тая важна точка, че това, що наричат зло, е дѣло не на Бога, а на човѣка. Богъ търпи злото, понеже то е полезно на закона на развитието, като дава случаи на човѣка за опитъ и поука, които еднички могатъ го накара да размисли и се вслуша въ гласа на своята съвѣсть. Дѣте, което пипне нажежено желѣзо, се опарва и страда; споменътъ за туй страдание го спира занаяпрѣдъ да се доближава до всичко, що е нажежено; сжщо тъй и връстниятъ човѣкъ, ако се прѣнесе мислено назадъ и подири причинитѣ на своитѣ страдания, въ повечето случаи ще ги намѣри въ неспазване на закона. Казвамъ „въ повечето случаи“, защото има злини, чието начало е изшукнало изъ ума ни или пъкъ ни се вижда необяснимо и които сж послѣдица, както ще видимъ по-сетнѣ, на грѣшки сторени въ прѣдишни животи.

Отъ всичко казано заключението блѣсва твърдѣ опрѣдѣлено и ясно: човѣкъ при първата си поява притежава сѣменцата на всички добродѣтели, но въ скрито състояние, свободенъ да ги развива, както намѣри за по-добрѣ, за да стигне ще-неще до онова съвършенство, което трѣбва рано или късно да добие. Колкото повече той се отклонява отъ правия пѣтъ, толкозъ повече страда, и колкото повече страда, толкозъ повече придобива оная опитностъ, която ще го изведе на правия пѣтъ.

*

Това развитие, както бавно върви, може ли да се извърши въ единъ кжсъ човешки животъ? Очевидно, не, ако смѣтнемъ, че човѣшката личностъ не сжществува вече, щомъ смъртъта извърши своята работа. Но, ако признаемъ логичното и право начало на послѣдовни живѣния, ние можемъ да схванемъ величието и хубостъта на онова развитие, което върши своето дѣло съ мждра бавностъ, отличенъ редъ, възвишена хармония и безпогрѣшна правда. Само ония, които не вѣрватъ въ безсмъртието на душата, могатъ да се съмнѣватъ въ прѣраждането на сжществата. Но, тогазъ, какъ ще обяснятъ тѣ социалнитѣ неравенства, какъ ще примирятъ правдата съ сраданията прѣзъ цѣлъ животъ на едно сжщество, което нагледъ нищо не е сторило за да ги заслужи? Какъ ще обяснятъ гения и дѣлата на ония великани, които сж ржководили човѣчеството прѣзъ извѣстни епохи?

Прѣраждането сжществува; то е сподвижникъ, необходимо допълнение на закона на развитието.

За да разберемъ по-добрѣ послѣдовни-
тѣ живѣния, нека изучимъ човѣка по-отблизо.
Прѣди малко казахме, че човѣкъ е частица отъ
Бога. Той съставя една индивидуалность, а пъкъ
тази индивидуалность, това отдѣлно Азъ, или
Егото, като Божия сжщина, не може да бжде
материя, но духъ. Индивидуалността, прѣди
да се роди на земята, сжществува като ду-
ховно сжщество. Бащата или майката на дѣ-
тето сж дали на тази въплотена индивидуал-
ность само материялни елементи за обра-
зуване на неговото физическо тѣло, което не
е нищо друго, освѣнъ врѣменна обвивка на
тази индивидуалность, повикана да живѣе, да
се развива и да достигне онова съвършенство,
— общо прѣдзначение, удолъ за всички тва-
ри. (Казахме „врѣменна обвивка“, защото,
наистина, Егото има много обвивки, отъ които
една материялна, която се разлага слѣдъ
смъртта, и други, по-тънки, които продъл-
жаватъ да сжществуватъ по-дълго или по-кжсо
врѣме, спроти степенъта на духовния напрѣ-
дъкъ на сжществата). Родителитѣ, слѣдова-
телно, сж дали на дѣтето, което се е родило,
само материялната обвивка на неговия духъ,
който вече е сжществувалъ; тѣ дори не сж
му дали живота, защото жизнената сила е
една скрита сила на върховния и божественъ
умъ: човѣкъ никога не е ималъ силата да
одушеви материя.

Туй дѣте, което притежава въ себе всички
добродѣтели въ скрито състояние, е изложено
още отъ дѣтство на влиянията на срѣдата, въ
която трѣбва да намѣри своя пжть, срѣда,

наложена му за неговия напрѣдъкъ. Сега започва за него училището на живота, чертае се пѣтътъ къмъ цѣлѣта, съ своитѣ бавежи, колѣбания и спирки; нему се пада да различи доброто отъ злото, да развие своитѣ добродѣтели, да надвие своитѣ недостатъци или пъкъ да бжде повалено отъ тѣхъ.

Ако туй дѣте, вече възмжжало, хване и упорито слѣдва лошъ пѣтъ, въпрѣки увѣщанията и мѣмренията на ближнитѣ си, напукъ на вжтрѣшния гласъ, къмъ който то се отнася съ прѣзрѣние и не иска да го чуе, вѣрвате ли добросъвѣстно, че за него е достатъчно да повѣрва при смъртния си часъ, за да бжде спасено; че единъ часъ покаяние ще го введе направо въ Царството Небесно; вѣрвате ли, най-послѣ, и това, че само вѣченъ адъ е отреденъ за него? Не! Както никога нѣма да допуснете, че дѣте, което не учи, което се отклонява отъ своитѣ училищни длжжности, може да добие университетска степенъ, безъ да повтори класоветѣ и изпититѣ, сжщо тѣй нѣма да допуснете, ако имате що-годѣ чувство на справедливостъ и ако помислите малко, че едно развалено до мозъка на костите сжщество, развило до крайна степенъ всички срамни пороци, би могло, само по една „милостъ“ или по волята на единъ изповѣдникъ, да спечели вѣчно блаженство, наравнѣ съ онуй сжщество, чийто едничъкъ стремежъ прѣзъ цѣлъ животъ е билъ да мисли добро, да обича хората и да прави благостини. Ето защо поквареното сжщество трѣбва да повтори, потрети и почетвѣрти класоветѣ, или, по-точно казано,

да се прѣражда до деня, когато ще разбере — съ помощта на опита — че, за да напрѣдне, трѣбва да работи. А опитътъ — уви! — тукъ на земята — има ли нужда да припомнимъ това? — не е друго, освѣнъ плодъ на страданието. Адътъ не е друго, освѣнъ врѣменно лошо душевно състояние, причинено отъ съвѣстобиене.

Законътъ на развитието може, слѣдователно, да въздѣйствиува на човѣчеството, само ако е подкрѣпенъ, подпомогнатъ и усиленъ отъ прѣраждането на сжществата.

Прѣраждането не е само средство, съ което развитието си служи за постигане крайнитѣ си цѣли; то подразумѣва и обема единъ твърдѣ цѣненъ законъ — божествената правда. Въ всѣко добрѣ уредено общество на земята правдата играе главна роль: тя е основа на човѣшкитѣ сдружения, гаранция на разнитѣ наредби, защита на морала, на законитѣ. Божиитѣ закони сжщо се пазятъ отъ божествената правда, а тази правда се проявява съ всичкото си величие и блѣсъкъ тъкмо въ прѣраждането на сжществата. И наистина, шомъ допускаме, че единъ човѣшки животъ е краткъ, за да доведе човека до съвършенство, сжщо трѣбва да допуснемъ, че този животъ е твърдѣ кжсъ, за да може човѣкъ да изкупи всичкитѣ си прѣгрѣшения, леки или тежки, и да добие нужния опитъ за своя напрѣдкъ.

Ако ние създаваме и развиваме въ насъ пороци, ако отстѣпяме на страститѣ, като спѣваме тъй нашия вървежъ напрѣдъ, това сж сѣ камъни, които хвърляме срѣщу зидъ и

които неминуемо ще отхвъркнатъ назадъ връхъ главитѣ ни и ще ни убиятъ. Както нѣма слѣдствие безъ причина, сжщо тѣй всички страдания иматъ за начало нарушение на напрѣдъчния законъ, на който ние сме се възпротивили единъ или други пжтъ. Изкуплението, ако не дойде днесъ, неизбѣжно ще дойде утрѣ, и ако днесъ е сегашниятъ животъ, утрѣ е бждещиятъ. Лоша постжпка лоши мисли — всичко се плаща. Не вѣрвайте, че богатиятъ, който злѣ употрѣби богатствата, що му сж дадени, ще се издължи, щомъ умре. Не! Неговото изкупление ще настжпи на врѣмето си и въ единъ слѣдващъ животъ той ще изпита всички горчевини и мжчения на сиромашията и окаянието.

*

Да бдимъ, прочее, върху дѣлата си, а най-паче, върху помишленията си, защото тия послѣднитѣ иматъ сжщитѣ послѣдици, както дѣлата. Да не забравяме никога, че мисълта играе въ човѣшкия животъ твърдѣ важна роль — роль, не дотамъ разбрана; че тя е първостепенна творческа сила: всичко що сжществува, е дѣло на мисълта; цѣлата природа е била обмислена отъ Бога, прѣди да бжде сътворена; материялнитѣ нѣща, що ни заобикалятъ, всички сж били прѣдварително замислени, прѣди да бждатъ изработени отъ човѣка; сжщо така и нашитѣ дѣяния сж послѣдици на добри или лоши мисли.

Ако разберемъ добрѣ всичко дотукъ казано, колкото накратко и да е изложено, глав.

нитѣ очертанія за „Смисъла на живота“ ще ни се видятъ ясни и прави, и ние ще познаемъ най-сетнѣ ролята, която по волята Божия сме повикани да играемъ въ великата драма на живота.

И тъй, съвършенството, което е наша цѣль, трѣбва да го достигнемъ възможно по-скоро. Нека обуздаваме нашитѣ желанія и страсти, нека бдимъ надъ нашитѣ мисли и съ усилие на волята се привързваме къмъ добритѣ; да обработимъ въ насъ всичко, що е способно да развие духовността; да се научимъ да живѣемъ не за себе, а за другитѣ, които сж наши братя, да бждемъ търпѣливи къмъ тѣхъ, да ги обичаме. И, най-сетнѣ, въ радость, както и въ скръбъ, да се прѣкляняме съ благоговѣние и признателностъ къмъ Бога, тъй великъ, тъй добъръ, тъй справедливъ, Който обѣщава всѣкому рано или късно вѣчно блаженство — справедлива награда за добри дѣла, възвишени борби и нравствени или тѣлесни страдания.

10